

ДО ПИТАННЯ РОЗШИРЕННЯ ТЕРИТОРІЇ ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА «СЛАНЕЦЬКИЙ СТЕП»

Деркач О. М.

Регіональний ландшафтний парк «Тилігульський»

Природний заповідник «Сланецький степ» створено Указом Президента України від 17.07.96 № 675/96 на території Сланецького та Новоодеського районів Миколаївської області площею 1675,7 га. Це єдиний на Правобережжі України заповідник, який забезпечує збереження та відновлення зональних степових угруповань з ендемічною флорою вапнякових відслонень.

У зв'язку з наростанням темпів знищення степових екосистем, виникненням реальної загрози зникнення степу як біому, ми пропонуємо розширити цей заповідний об'єкт за рахунок низки цінних ділянок, які були виявлені та описані нами останніми роками. В першу чергу, це стосується території Михайлівського степу, який розташований на лівому березі річки Південний Буг, північніше села Михайлівка Новоодеського району Миколаївської області та охоплює цілісну систему балок з типовою степовою рослинністю. Його площа становить близько 1,5 тис. га, з яких 1,3431 га займає однойменний ландшафтний заказник (створено рішення Миколаївської обласної ради від 14.08.97 р. № 13 за нашою ініціативою).

Сьогодні Михайлівський степ є одним з найбільших цілинних степових масивів Північно-Західного Причорномор'я, який не має аналогів у регіоні. Унікальність цього природного комплексу пов'язана ще з тим, що він знаходиться на межі двох фізико-географічних країв – Дністровсько-Дніпровського північно-степового та Причорноморського середньо степового.

Природна степова рослинність, яка збереглась на схилах балок та залишках плакору, представлена формаціями костриці валіської (*Festuceta valesiaceae*), ковил волосистої (*Stipeta capillatae*), Лессінга (*Stipeta lessingiana*), найкрасивішої (*Stipeta pulcherrimae*) та української (*Stipeta ucrainicae*), карагани кущової (*Caraganeta fruticis*), мигдалю степового (*Amygdaleta nanae*), кипця гребінчастого (*Koelerieta cristati*), тонконога вузьколистого (*Poaeta angustifoliae*) та бородача звичайного (*Botriochloeta ischaemicae*). Весною на значній території Михайлівського степу створює аспект катран татарський (*Crambe tataria*), який майже зник на Правобережжі України.

На відслоненнях вапняків поширені угруповання ковили шорсткої (*Stipeta asperellae*), чебрецю двовидного (*Thymeta dimorphii*), кипця

короткого (*Koelerieta brevis*), юринії короткоголової (*Jurineeta brachicephalae*), а також агломеративні фітоценози з участю цибулі жовтіючої (*Allium flavescens*), астрагалу білуватого (*Astragalus albidus*), українського (*A. ucrainicus*) та ріжкового (*A. corniculatus*), волошки Маршалла (*Centaurea marschalliana*), гвоздики несправжньоармерійовидної (*Dianthus pseudoarmeria*), дроку скіфського (*Genista scythica*), лециці горбкової (*Gypsophilla collina*), солодушки великоквіткової (*Hedysarum grandiflorum*), льонка великохвостого (*Linaria macroua*), льону лінійнолистого (*Linum linearifolium*), бедринця вапнолюбного (*Pimpinella titanophila*), самосила білоповстистого (*Teucrium polium*). Серед представників цього флористичного комплексу багато реліктових та ендемічних видів.

У межах степового масиву знаходиться понад 5% від усієї популяції пустельниці головчастої (*Eremogone cephalotes*) та одне з найбільших у Північно-Західному Причорномор'ї ядер астрагалу шерстистоквіткового (*Astragalus dasyanthus*), занесених до Червоної книги Міжнародної спілки охорони природи.

Із раритетних видів, що потрапили на сторінки Червоної книги України, тут зростають: горицвіти весняний (*Adonis vernalis*) і волзький (*A. wolgensis*), астрагали шерстистоквітковий, одеський (*Astragalus odessanus*) та понтійський (*A. ponticus*), брандушка різнобарвна (*Bulbocodium versicolor*), карагана скіфська (*Caragana scythica*), катран татарський, зіновать гранітна (*Chamaecytisus graniticus*), шафран сітчастий (*Crocus reticulatus*), пустельниця головчаста, дрік скіфський, голонасінник одеський (*Gymnospermium odessanum*), лециця скупчена (*Gypsophilla glomerata*), рястка Буше (*Ornithogalum boucheanum*), сон чорніючий (*Pulsatilla nigricans*), ковили волосиста (*Stipa capillata*), Лессінга (*S. Lessingiana*), українська (*S. ucrainica*), Граффа (*S. grafiana*) і шорстка (*S. asperella*), тюльпан бузький (*Tulipa hypanica*). Потребують охорони та є рідкісними для регіону: анемона лісова (*Anemone sylvestris*), астрагали довголистий (*Astragalus dolichophyllus*) та пухнастоквітковий (*A. pubiflorus*), белевалія сарматська (*Bellevalia sarmatica*), ломиніс цілолистий (*Clematis integrifolia*), солодушка великоквіткова, півники солелюбні (*Iris halophila*), льонок великохвостий, льон лінійнолистий, китятки молдавські (*Polygala moldavica*). До Зеленої книги України занесено формації мигдалю степового, ковил волосистої, Лессінга, найкрасивішої та української.

Фауністичні комплекси Михайлівського степу є типовими для ділянок з природною степовою рослинністю, що збереглися на теренах південної частини Правобережжя України. Серед видів, які перебувають під охороною держави, відзначені: *Saga pedo*, *Calosoma*

sycophanta, *Papilio machaon*, *Iphiclides podalirius*, *Zerynthia polyxena*, *Proserpinus proserpina*, *Hyles nicaea*, *Scolia maculata*, *Xylocopa valga*, *Bombus agrillaceus*, *Coluber jugularis*, *Mustela eversmann*, *Citellus suslicus*. Об'єктами регіональної охорони є *Falco tinnunculus* та *Buteo buteo*.

Як було зазначено вище, основна частина степового масиву в межах території Михайлівської сільської ради Новоодеського району Миколаївської області у 1997 р. отримала статус ландшафтного заказника місцевого значення. Це землі державної власності, які використовуються переважно як пасовища. Проте, до складу заповідного об'єкту під час його створення не увійшли руїни господарчого двору (площа 7,1 га) та три ділянки покращених пасовищ (площа 11,76; 17,53 та 35,33 га), які опинились всередині заказника. Поступово тут відновився природний рослинний покрив і навіть через неодноразові спроби заліснення вони не втратили природоохоронну цінність. Про це свідчить відносно висока щільність популяцій катрану татарського, ковили Лессінга і горицвіту весняного в міжрядях лісових культур.

Крім того, поруч із ландшафтним заказником «Михайлівський степ» в межах території Білоусівської сільської ради Вознесенського району Миколаївської області знаходиться ще дві цінні ділянки (площа 23,7 і 14,2 га), які є верхів'ям та південним відгалуженням балки Горскіна. Вони, нажаль, не потрапили до складу заповідного об'єкту. Тут переважають рідкісні угруповання формацій ковил найкрасивішої та волосистої, які швидко зникають. Регіональну специфіку флористичному ядру цих ділянок надають петрофільні види, серед яких багато ендемічних та реліктових рослин.

Залишились резерви й для розширення основного масиву природного заповідника «Сланецький степ». У межах Водяно-Лоринської сільської ради Сланецького району Миколаївської області необхідно включити до нього частину балки Прусакової (площа понад 100 га) в околицях колишнього села Новомиколаївка, яка є продовженням заповідного ядра на північ (до кар'єру). Основну площу цієї ділянки займають угруповання формації ковили волосистої. Серед них невеликими плямами трапляються доволі рідкісні для Правобережжя України угруповання ковили української, які є найменш стійкими до пасовищного навантаження, а тому швидко зникають.

У межі природного заповідника не увійшло й північне відгалуження балки Орлової в околицях села Водяно-Лорине (площа 95 га). Тут переважають зональні угруповання формацій ковили Лесінга і костриці валіської в складі яких зростає значна кількість видів, занесених до Червоної книги України та Європейського червоного

списку (горицвіт весняний, астрагал одеський, дрік скіфський, тюльпан бузький, пустельниця головчата, сон чорніючий, брандушка різнобарвна, 5 видів ковил тощо.

На стрімких схилах передгірлової частини балки Орлової в межах Антонівської сільської ради Новоодеського району Миколаївської області збереглися залишки байрачних лісів з прилеглими степовими ділянками (площа понад 30 га). Вони представлені поодинокими екземплярами бересту (*Ulmus carpinifolia*) і груші звичайної (*Pyrus communis.*), а також щільними заростями чагарників – сливи степової (*Prunus stepposa*), глоду Попова (*Crataegus popovii.*), бирючини звичайної (*Ligustrum vulgare.*), калини цілолистої (*Viburnum lantana.*), бруслини європейської (*Euonymus europaea.*), різними видами шипшин. В складі таких деревно-чагарникових рідколісь в масі трапляється ендемічний та реліктовий вид – зіновать гранітна.

Не менш цікавими є дернинно-злакові угруповання цих галявин з участю ковил найкрасивішої і шорсткої, які складені конгломератом із лісових, лучних, степових і петрофільних видів, що помітно відрізняє їх від флористичних комплексів відкритих цілинних ділянок.

Необхідність збільшення площі природного заповідника «Славецький степ» визначено й Указом Президента України від 01.12.08 № 1129/2008 «Про розширення мережі та територій національних природних парків та інших природно-заповідних об'єктів».